

М. О. Саракуца

к.ю.н., доц.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У відповідь на початок військового вторгнення росії на територію України 4 березня 2022 року Рада Європейського Союзу одно-стайним рішенням країн-членів активувала Директиву про тимчасовий захист 2001/55/ЄС [1], надавши українським біженцям новий правий статус. Перевагами статусу тимчасового захисту, на відміну від статусу біженця, можна вважати наступні:

- 1) можливість отримання статусу тимчасового захисту у будь-якій комфортній країні ЄС;
- 2) доступ до соціально-економічних прав та ринку праці країни з моменту отримання відповідного статусу тимчасового захисту;
- 3) можливість безперешкодно повернутися до України на певний термін без втрати існуючого статусу.

Найсерйозніші проблеми, з якими стикаються українські біженці у країнах ЄС на даний момент, пов'язані з працевлаштуванням, розміщенням та житлом, а також з соціальними виплатами та допомогою. Також актуальною проблемою на рівні ЄС є неузгодженість багатьох питань щодо єдиних стандартів міграційної політики. Для громадян України, які знайшли прихисток у ЄС, заборонені поїздки по території інших країн, що входять до Шенгенського простору (у зв'язку із закінченням 90 безвізових днів). В результаті цього при виїзді з території країни, що надала прихисток, люди не мають можливості повернутися до неї через інші країни Шенгенського простору.

Необхідно зазначити, що фінансування перебування українців створило нові виклики для бюджету ЄС, в якому не було передбачено такі витрати. Щодо пошуку шляхів майбутньої фінансової підтримки, європейські спеціалісти схиляються до двох можливих сценаріїв: збільшення загальної суми семирічного бюджету або створення нового фонду за межами бюджету. Новий фонд поза межами семирічного бюджету мав би перевагу в тому, що його можна було б адаптувати до конкретних потреб українських біженців. З іншого боку, для створення такого фонду знадобиться нове законодавство [2, с. 27].

Окрема проблема пов'язана з перспективами правового статусу українських біженців у Європі після закінчення терміну дії тимчасового захисту. 28 вересня Рада ЄС подовжила тимчасовий захист для українців, що тікають від війни, до 4 березня 2025 року, що є максимально можливим терміном дії Директиви. Подальша доля українських біженців, згідно оцінок експертів, може вирішуватися країнами Європи двома шляхами. Перший з них – це ухвалення рішення щодо перебування українців кожною країною-членом окремо залежно від національних інтересів, розстановки політичних сил, ситуації на ринку праці тощо.

Другий можливий шлях визначення подальшої долі українських біженців в Європі після закінчення строку дії Директиви про тимчасовий захист – ухвалення колективного рішення. Це потребуватиме складної процедури узгодження позицій країн-членів, проте, ураховуючи однаковість у наданні допомоги українським біженцям війни, є цілком можливим. Однак, оскільки чисельність

українських біженців у країнах є різною, внутрішньополітична та економічна ситуації також відрізняються, найімовірніше, що на рівні ЄС будуть визначені загальні рамки, тоді як на національному рівні – ухвалюватимуться конкретні рішення [3].

Вже зараз деякі країни ЄС змінюють власне законодавство щодо надання допомоги українцям. У вересні про можливе скорочення обсягів допомоги українцям заявила Польща. Йдеться про вимоги до проживання, видачу дозволів на роботу, безкоштовний доступ до шкіл, медичне обслуговування та сімейні пільги. Вдвічі скоротити витрати на біженців 2024 року збираються і у Німеччині [4]. До цього українці отримували достатні для життя виплати за умови відвідування обов'язкових курсів з німецької мови. Зараз німецьке керівництво планує стимулювати українців виходити на роботу для зменшення фінансового тягаря для держави.

На сьогодні законодавство країн ЄС не враховує період проживання в рамках захисту для подальшого отримання права на постійне проживання. Звісно, вивчена мова та соціалізація стануть в нагоді для подальшої інтеграції, але юридично наявність статусу тимчасового захисту не надасть жодних переваг.

Перспективи українських біженців війни за кордоном залежать, безумовно, не лише від політики країн перебування, а й від ситуації в Україні – скільки триватиме небезпека, як швидко відновлюватиметься країна. Але вже зараз статистичні дані свідчать, що повернутися додому планує в кращому випадку 50 % українців. Зі збільшенням тривалості перебування за кордоном частка не поверненців тільки зростатиме. Тому Європейському Союзу потрібно вже зараз вирішувати проблему щодо нормативного закріплення подальшого статусу українських біженців. Доцільним було б прийняття наднаціональних нормативних актів з цього питання, а також гармонізація національного законодавства країн-членів ЄС.

Список використаної літератури

1. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. *OJ L* 212. 7.8.2001. P. 12–23.
2. Matteo Villa, Chiara Gesmundo. After Ukraine: Are EU Migration Policies Fit for Purpose? *ISPI Policy Paper*. September 2022. 43 p.

3. Малиновська О. Перспективи правового статусу українських біженців у Європі після закінчення терміну дії тимчасового захисту / Національний інститут стратегічних досліджень. 20.10.2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/perspektivu-pravovoho-statusu-ukrayinskykh-bizhentsiv-u-yevropi-pislya> (дата звернення: 09.11.2023)
4. Гончаренко А. Працєю, або їдь геть: чому у ЄС хочуть, щоб українці поверталися додому та як змінюється ставлення до них. ТSN. 28.10.2023. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/pracyu-abo-yid-get-chomu-u-yes-hochut-schob-ukrayinci-povertalisya-dodomu-ta-yak-zminyuyetsya-stavlennya-donih-2437483.html> (дата звернення: 11.11.2023)